

Josef Hrabák

Národnost: česká

Datum narození: 3. prosince 1912

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 6. srpna 1987

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Otec byl zaměstnán jako úředník na zemském finančním ředitelství v Brně, matka se starala o domácnost. Oženil se s JUDr. Ludmilou Radimskou, dcerou soudce a vnučkou historika, středoškolského profesora a příležitostného básníka F. J. Rypáčka. Narodila se jim dcera Marie, provdaná Krčmová, profesorka jazykovědy a bohemistiky na FF MU.

Akademické působení

Josef Hrabák absolvoval reálné gymnázium na Starém Brně. Zde jej učili například Bedřich Václavek nebo Jaromír John. V roce 1931 nastoupil na FF MU, kde studoval češtinu a francouzštinu. Navštěvoval přednášky a cvičení Arna Nováka, Bohuslava Havránska, Romana Jakobsona či Franka Wollmanna. Studium ukončil v roce 1935. O rok později podnikl studijní cestu do Polska, aby doplnil svou disertační práci o staropolském a staročeském verši. Po absolutoriu na vysoké škole začal pracovat jako středoškolský profesor. Nejprve působil na I. státní československé reálce v Brně (1935–1936). Následující školní rok strávil na reálce v Lipníku nad Bečvou. Poté se vrátil zpět do rodného města a v letech 1937–1948 učil na brněnských reálných gymnáziích. Následně se vydal na akademickou dráhu.

V akademickém roce 1936/1937 předložil disertační práci *Staropolský verš ve srovnání se staročeským* a dosáhl titulu doktora filozofie. V té době také vstoupil do Pražského lingvistického kroužku. Ještě na konci 30. let zvažoval, že se bude naplno věnovat romanistice, získal dokonce stipendium do Paříže, ale přišla druhá světová válka a ta jeho sny přerušila. V roce 1941 vydal studii *Smilova škola*, která mu byla po druhé světové válce uznána jako habilitační práce. Již v roce 1945 byl pověřen přednáškami o české literatuře na FF MU, o rok později také na nově vznikající pedagogické fakultě. Od stejného roku působil jako soukromý docent starší české literatury na FF. V roce 1948 byl jmenován řádným profesorem české a slovenské literatury na PdF MU, v akademickém roce 1950–1951 se stal proděkanem. V roce 1953 přešel na FF, kde byl jmenován profesorem české a slovenské literatury. V roce 1956 mu byla na základě práce *Studie ze starší české literatury* udělena hodnost doktora filologických věd. V roce 1954 se stal děkanem filozofické fakulty a v jejím čele zůstal až do roku 1960. Na konci padesátých let působil také jako prorektor Masarykovy univerzity. Po dlouhé roky byl vedoucím Katedry českého jazyka a literatury a později Katedry české literatury a literární vědy FF MU (1953–1970). Do penze odešel k 1. březnu 1978, přičemž byl nadále veden jako emeritní profesor.

Externě působil také na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde v letech 1973–1974 vedl staročeský seminář. Krátce vyučoval i na Janáčkově akademii múzických umění v Brně.

Kromě svého působení na univerzitě se podílel i na činnosti ČSAV. Od založení Ústavu pro českou literaturu v roce 1952 řídil do roku 1958 jeho staročeské oddělení. Podílel se na vytvoření brněnské pobočky a externě toto pracoviště vedl po řadu let. Řídil časopisy *Listy filologické* (1961–1987) a *Česká literatura* (1970–1972), vydávané pod hlavičkou ČSAV. Působil v redakční radě časopisu *Host do domu*, byl recenzentem *Svobodného slova* a *Rovnosti*. Zastával funkci vedoucího redaktora knihovny *Památky staré literatury české*.

Střed Hrabákova vědeckého zájmu tvořila starší česká literatura, ale také teorie a metodologie literatury, komparatistika, a především versologie. Nejprve si prošel strukturalistickým obdobím, ovšem od 50. let se přiklonil při zachování strukturalistických vědeckých metod k marxistické literární vědě. K jeho nejvýznamnějším dílům patří *Úvod do teorie verše* (poprvé 1956), *Studie ze starší české literatury* (1956), *K morfologii současné prózy* (1969), *O charakteru českého verše* (1970), *Literární komparatistika* (1971), *Poetika* (poprvé 1973) či *Čtení o románu* (1981). Zabýval se i moderní českou literaturou, v této oblasti je autorem například monografií *Rudolf Těsnohlídek* (1982) a *František Kožík* (1984). Autorsky se podílel také na vydání *Průvodce po dějinách české literatury* (poprvé 1976) a vydal několik edicí staročeských památek, například *Staročeské satiry* (1947), *Staročeské drama* (1950), *Lidové drama pobělohorské* (1951). Redigoval první svazek akademických *Dějin české literatury* (1959). Mimo vědeckou práci se Hrabák zabýval i popularizací, jak ukazují jeho práce *Umíte číst poezii?* (1963) či *Umíte číst poezii a prózu?* (1971).

Sepsal řadu vysokoškolských skript, ale také učebnic pro střední školy, jako byla *Rukověť dějin literatury I.* (1972). Stal se členem časopisu *Literatura ve škole*, recenzentem Státního pedagogického nakladatelství a zasedal v komisi pro estetickou výchovu při Výzkumném ústavu pedagogickém.

Vedle toho publikoval své literární kritiky v různých odborných periodikách (*Literární měsíčník* nebo *Tvorba*).

Za svoji vědeckou činností obdržel bronzovou medaili slavistického sjezdu v Moskvě v roce 1958, ale také zlatou plaketu Josefa Dobrovského (1972) a dvakrát zlatou medaili ČSAV Za zásluhy o vědu a lidstvo. Z univerzitních ocenění byl držitelem zlaté medaile UJEP, která mu byla udělena v roce 1969. Od roku 1978 byl členem Association internationale des critiques littéraires v Paříži. Podnikl několik přednáškových cest do SSSR, Polska, Jugoslávie, Bulharska, ale i Německa, Anglie a Francie.

Veřejná činnost

Za německé okupace byl členem Národního souručenství. Na konci ledna 1948 byl přijat do KSČ, v době únorového převratu byl členem Akčního výboru na PdF MU. Byl také zakládajícím členem Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí.

Evaluace

Josef Hrabák patří k nejvýraznějším osobnostem české versologie a také badatelům zabývajícím se starší českou literaturou. Více jak patnáct let stál v čele Katedry české literatury na FF MU a šest let byl děkanem fakulty.

Ohlasy

Při přednáškách si dovede udržet kázeň bez jakéhokoliv vynucování. Mezi posluchači a jím je odstup, který u jiných s. profesorů není. S. prof. Hrabák zůstává posluchačům stále cizí. Je to pravděpodobně způsobeno jeho povahovými rysy, výsměšností a byrokratičností. O posluchače až na některé výjimky (které se snaží potom i protežovat) nejeví zájem a nesnaží se vzbudit jejich zájem o vědeckou práci a hlubší studium. Měl na starosti studijní skupiny na fakultě. Po celý rok se o ně nestaral (ani jednou nebyli svoláni vedoucí studijních skupin). \ [kádrový posudek Československého svazu mládeže](#)

V písemném i ústním projevu formuluje jasně a logicky i nejsložitější problémy, má mimořádnou schopnost podat téma názorně a obecně přístupnou formou; tyto schopnosti uplatňuje se zdarem v pedagogické práci a v rozsáhlé činnosti popularizační (díky tomu bývají jeho populárně vědné spisy rychle rozebrány). \ [kádrový posudek Bořivoje Nováka](#)

Skoro všechno to, co profesor Hrabák oceňuje v díle Zdeňka Nejedlého, vyznačuje i jeho práci: komplexnost, podivuhodná šířka zájmů i rozhledu, důsledný historický přístup k literatuře, trvalá političnost vědecké práce i zřetel k zvláštnostem kulturního života v jednotlivých krajích. Moc reklamy jsem tím poukazem na živou souvislost s dílem Zdeňka Nejedlého profesoru Hrabákovi v tehdejších tzv. literárních kruzích samozřejmě neudělal, do módy právě přicházely jinší směry, metody, tradice a vzory. Profesoru Hrabákovi však naštěstí nikdy nešlo o to, aby se nesl na vlnách módních proudů, a i v dobách, kdy to nebylo příliš populární, prosazoval marxistický přístup k literatuře, a to přístup marxistický skutečně, ne pouze deklarativně. V důsledku toho na rozdíl od mnoha jiných Josef Hrabák může vydávat své starší studie a knihy vždy znovu bez podstatných změn, bez obrácení hodnotících znamének, bez odvolávání starších názorů a bez odvolávání takových odvolání. \ [Milan Blahynka](#)

Dovede ve svých seminářích upoutat osobitým přístupem k problémům; u studentů oceňuje nikoli naplňování jeho pokynů, nýbrž samostatnost pohledu. Metodická promyšlenost výkladů jej přivedla k tvorbě vysokoškolských učebnic. [...] Konečně také Hrabákova lidská osobnost by stála za pozornost: sarkastik, který dovede pohotově a řízně glosovat jevy i lidi a může se tím zdát někomu nepřijemný, je však oproštěn od kultu vlastní osoby, a nesnáší proto lichocení, naopak vítá právě kritické připomínky. \ [Pavel Pešta](#)

Ve výuce využívá svých bohatých zkušeností; dovede studenty zaujmout, navodit bezprostřední kontakt s nimi, vede je k tomu, aby bezpečně zvládli nejen nezbytná fakta, ale i teoretickou problematiku oboru na úrovni nejnovějších poznatků. [...] Prof. Hrabák je náročný k sobě i k spolupracovníkům, imponuje jim mimořádnou pracovní výkonností, obětavostí a smyslem pro odpovědnost vůči společnosti, oboru i pracovišti. Všechny úkoly plní ochotně, přesně a včas (často před termínem). Dovede vytvářet dělnou atmosféru v pracovním kolektivu. \ [kádrový posudek Karla Palase](#)

Byl to takový autoritativní šéf, všechno se mělo řídit víceméně jeho vůlí. Pro něho jsme byli mužstvo, pro každého měl nějakou práci, abychom se tam zbytečně neváleli. Zprvu byl na katedře jediným profesorem, ale nebyl tam jedinou vědeckou veličinou. Bádal ve staročeské literatuře a opatrně se také obíral literární kritikou; od současné sorealistické literatury měl odstup, ale nedával jej jednoznačně najevo. \ [Dušan Šlosar](#)

Byl vědecky aktivní, nicméně byl v pětadesátí odejit podle nového vysokoškolského zákona do důchodu. Byla to likvidace vzdělanců? Prostě museli všichni starší 65 let z vysokých škol pryč. A v pětadesátí je to pro vysokoškolského učitele strašně brzo. Když vám řeknou „*teď a šup a hned!*“, je to velmi nefér. Zato ti, kdo neměli žádné tituly, v klidu dožívali. Asi ho to ranilo, protože učil rád, a nevím, ale lidé říkají, že učil dobře. Byl však ironický, takže to některé studenty muselo nutně popuzovat. Jak šel do let, více si uvědomoval, že studenti jsou někde na začátku odborné dráhy, a někdy to byly legrace, co s nimi zažíval.

On pak na fakultu v životě nevstoupil, pardon vstoupil jedinkrát na obhajobu kolegyně Lukavské. Mě samotnou neučil, ale odchoval žáky, tam měl kontakt se světem. Potom se věnoval jen odborné práci na rozsáhlejších dílech, z té doby jsou třeba monografie o jednotlivých spisovatelích.

Nebyl to jednoduchý život. Byl krátce děkanem, musel to přežít, a to nebyla dobrá léta, ale někdo to dělat musel, a myslím, že to zvládl, aspoň tedy nikdo nechodí a nevykládá cosi divného o jeho působení. Byl vedoucím katedry, to složil v sedmdesátém roce. Bylo to složité období, on vedení ani moc nechtěl, netěšilo ho to. Na druhou stranu byl hlavní osobností v redakčních radách, v *Listech filologických* vlastně až do smrti. \ [redigovaný rozhlasový rozhovor s Marií Krčmovou](#)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 25/25, Josef Hrabák.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 46/7.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 283/7, Josef Hrabák.

BLAHYNKA, Milan. Jubileum v čase dovršování. K šedesátinám Josefa Hrabáka. *Tvorba*, č. 49, 3. 12. 1972, s. 11.

BLAŽEJOVSKÁ, Alena. *Literární výročí: Josef Hrabák* [online]. 2012. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <<https://brno.rozhlas.cz/literarni-vyroci-josef-hrabak-6445097>>.

HOMOLKOVÁ, Milada – KITZLER, Petr – SVATOŠ, Martin. Kalendárium. *Listy filologické = Folia philologica*, 2012, roč. 135, č. 3–4, s. 424–425.

KOLÁR, Jaroslav. Josef Hrabák a starší česká literatura. *Česká literatura*, 1982, roč. 30, č. 5, s. 423–428.

MENCLOVÁ, Věra – VANĚK, Václav a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2005, s. 258.

PEŠTA, Pavel. Jubilejní bilance (k šedesátinám prof. Josefa Hrabáka). *Listy Památníku Petra Bezruče*. IV. řada, 1972, č. 1–2, s. 17–22.

PEŠTA, Pavel. *Josef Hrabák* [online]. 1995. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=386>>.

ŠLOSAR, Dušan. *Jaké hlavy, takový jazyk. Rozhovor o češtině a o životě vedli Jiří Trávníček a Jiří Voráč*. Brno: Host, 2008.

ŠTĚPÁNEK, Vladimír. Josef Hrabák a literární teorie. *Česká literatura*, 1982, roč. 30, č. 5, s. 419–422.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. I. díl, A–J*. Praha: Paseka, 1999, s. 509–510.